

Верховний
Суд

Постанова

Іменем України

21 листопада 2018 року

місто Київ

справа № 756/2072/18

провадження № 61-19328св18

Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду:

головуючого - Стрільчука В. А.,

суддів: Кузнєцова В. О., Погрібного С. О. (суддя-доповідач), Ступак О. В., Усика Г. І.,

учасники справи:

заявник - ОСОБА_3, яка діє в своїх інтересах та в інтересах малолітніх ОСОБА_4 та ОСОБА_5,

заінтересована особа - ОСОБА_6,

розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_3, яка діє в своїх інтересах та в інтересах малолітніх ОСОБА_4 та ОСОБА_5, на рішення Оболонського районного суду міста Києва від 22 лютого 2018 року у складі судді Андрейчука Т. В. та постанову Апеляційного суду міста Києва від 29 березня 2018 року у складі колегії суддів: Немировської О. В., Соколової В. В., Чобіток А. О.,

ВСТАНОВИВ:

ОСОБА_6, діючи в своїх інтересах та в інтересах малолітніх ОСОБА_4 та ОСОБА_4, у лютому 2018 року звернулася до суду із заявою про видачу обмежувального припису, заінтересована особа - ОСОБА_6

ОСОБА_6 обґрунтовувала заявлені вимоги тим, що з 02 лютого 2011 року вона та ОСОБА_6 перебувають у зареєстрованому шлюбі. У шлюбі народилися син ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, та дочка ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_2.

Заявник зазначила, що 23 вересня 2017 року ОСОБА_6 вчинив домашнє насильство відносно неї. 10 грудня 2017 року, в той час, коли заявник знаходилась у м. Херсоні, ОСОБА_6 забрав малолітніх дітей на прогулянку, не повідомивши про це заявника, відвіз дітей до м. Києва та протягом періоду з 10 грудня 2017 року до 19 грудня 2017 року переховував їх.

ОСОБА_6 зазначила, що 19 грудня 2017 року вона знайшла дітей у матері ОСОБА_6, батька з дітьми не було, діти були хворі та знаходились в пригніченому психологічному стані. Того ж дня заявник забрала дітей, проте особисті речі індивідуального користування залишилися у ОСОБА_6

11 січня 2018 року адвокатом заявника ОСОБА_6 надіслано вимогу про добровільну передачу особистого одягу, майна дружини та дітей. Однак ОСОБА_6 продовжує вчиняти економічне насильство стосовно неї та дітей та відмовляється передати особисті речі заявника та дітей.

Також ОСОБА_6 зазначила, що 04 січня 2018 року ОСОБА_6 у присутності представників Служби у справах дітей Оболонської районної у м. Києві державної адміністрації своєю протиправною поведінкою вчинив фізичне насильство в присутності малолітніх дітей, без дозволу та із застосуванням фізичної сили увірвався разом з двома чоловіками до квартири заявника та намагався забрати дітей, застосував до ОСОБА_6 фізичне насилля, а діти зазнали психологічної травми, внаслідок чого стали погано спати, боятися приходу батька, а також боятися виходити на вулицю з квартири.

Крім того, 25 січня 2018 року адвокат заявника разом із ОСОБА_6 перебувала в приміщенні Оболонської районної у м. Києві державної адміністрації, де також перебував ОСОБА_6, який почав чіплятися до заявника, психологічно на неї тиснути, поводить себе агресивно, висловлювався із застосуванням нецензурної лайки, погрожував фізичною розправою адвокату заявника.

Таким чином, заявник вважає, що ОСОБА_6 жорстоко поводить з дітьми, не забезпечує їх матеріально, переслідує та погрожує фізичною розправою, створює умови, які негативно впливають на інтереси дітей, вживає спиртні напої, поводить себе агресивно, неодноразово здійснював фізичне та психологічне насильство в сім'ї.

З цих підстав заявник просила суд видати обмежувальний припис, спрямований на забезпечення безпеки постраждалих осіб, строком на шість місяців, яким визначити наступні заходи тимчасового обмеження прав особи, яка вчинила домашнє насильство, та покладення на неї обов'язків: заборонити ОСОБА_6 перебувати у місці проживання ОСОБА_6, ОСОБА_4 та ОСОБА_4 за адресою: АДРЕСА_1; заборонити ОСОБА_6 перебувати в місцях перебування ОСОБА_6, ОСОБА_4 та ОСОБА_4; зобов'язати ОСОБА_6 усунути перешкоди у користуванні особистою приватною власністю (особистими речами індивідуального користування) ОСОБА_6, ОСОБА_4 та ОСОБА_4; заборонити ОСОБА_6 наближатися на відстань, меншу ніж 100 м до місця перебування та навчання малолітнього ОСОБА_4 та

малолітньої ОСОБА_4; заборонити ОСОБА_6 переслідувати та у будь-який спосіб спілкуватися з ОСОБА_6, малолітніми ОСОБА_4 та ОСОБА_4; заборонити ОСОБА_6 вести листування та телефонні переговори з ОСОБА_6

Рішенням Оболонського районного суду міста Києва від 22 лютого 2018 року у задоволенні заяви ОСОБА_6, яка діє в своїх інтересах та в інтересах малолітніх ОСОБА_4 та ОСОБА_4, відмовлено.

Рішення суду першої інстанції обґрунтовувалось тим, що вимоги заяви не підтверджені доказами у справі.

Постановою Апеляційного суду міста Києва від 29 березня 2018 року апеляційну скаргу ОСОБА_6 залишено без задоволення, а рішення Оболонського районного суду міста Києва від 22 лютого 2018 року без змін.

Апеляційний суд погодився з висновками суду першої інстанції, додатково зазначив, що між сторонами існує спір щодо визначення місця проживання, порядку та способу спілкування з дітьми та їх виховання, оскільки заявник разом з малолітніми дітьми виїхала з постійного місця їх проживання та перешкоджає батькові у спілкуванні з ними. Беззаперечних доказів на підтвердження чинення ОСОБА_6 домашнього насильства у розумінні Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» заявником до суду не надано, а тому підстави вважати, що наявні ризики настання тяжких наслідків для заявника та малолітніх дітей у зв'язку з відмовою суду у видачі обмежувального припису відсутні.

У касаційній скарзі, поданій 19 квітня 2018 року до Верховного Суду, ОСОБА_6 просила передати справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду, скасувати рішення Оболонського районного суду міста Києва від 22 лютого 2018 року та постанову Апеляційного суду міста Києва від 29 березня 2018 року, ухвалити нове рішення про задоволення вимог заяви.

Касаційна скарга обґрунтовувалась порушенням судами норм процесуального права. Заявник зазначає, що суди першої та апеляційної інстанцій не надали оцінки доказам на підтвердження фактів вчинення домашнього насильства. Суди необґрунтовано вважають факти переслідування та насильницьку модель поведінки ОСОБА_6 звичайним приходом батька для спілкування з дітьми. Суди необґрунтовано не надали оцінки протиправній насильницькій поведінці заінтересованої особи. Також суди, на переконання заявника, необґрунтовано застосували до спірних правовідносин правила СК України, оскільки вони не регулюють відповідні правовідносини про застосування спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству. Також заявник вважає, що продовження вчинення домашнього насильства може у разі невстановлення спеціальних заходів судом призвести до настання тяжких або особливо тяжких наслідків.

У відзиві на касаційну скаргу ОСОБА_6 просив касаційну скаргу ОСОБА_6 залишити без задоволення, а оскаржувані судові рішення залишити без змін. ОСОБА_6 зазначає, що заявник створює штучні перешкоди для спілкування батька з дітьми, отримання ними матеріальної допомоги від батька, чим порушує права малолітніх дітей. Вчиняючи протиправні дії, які мають триваючий характер, заявник завдає істотну шкоду психологічному та фізичному здоров'ю своїм дітям та їхньому батьку, що є фізичним та психологічним насильством по відношенню до них. Заінтересована особа вживає всі можливі заходи для поновлення прав малолітніх дітей, зокрема щодо встановлення за допомогою Служби у справах дітей Оболонської районної державної адміністрації м. Києва днів та годин побачень з дітьми, визначення їхнього психологічного стану та рівня здоров'я, а також проведення обстеження житлово-побутових умов їхнього місця проживання. Також Комісія з питань захисту прав дитини Оболонської районної державної адміністрації м. Києва 26 квітня 2018 року ухвалила рішення про визначення місця проживання дітей з батьком. Зважаючи на наведене, на переконання заінтересованої особи, у матеріалах справи відсутні докази на підтвердження вимог заяви ОСОБА_6

Ухвалою Верховного Суду від 24 квітня 2018 року відкрито касаційне провадження у справі, витребувано цивільну справу за заявою ОСОБА_6, яка діє в своїх інтересах та в інтересах малолітніх ОСОБА_4 та ОСОБА_4, про видачу обмежувального припису, заінтересована особа - ОСОБА_6, із Оболонського районного суду міста Києва.

Ухвалою Верховного Суду від 07 листопада 2018 року справу призначено до судового розгляду.

Верховний Суд перевірів правильність застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального та процесуального права, за наслідками чого зробив висновок, що касаційна скарга не підлягає задоволенню.

З метою визначення меж розгляду справи Верховним Судом підлягають до застосування правила статті 400 ЦПК України, відповідно до яких під час розгляду справи в касаційному порядку суд перевіряє в межах касаційної скарги правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права і не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими. Суд касаційної інстанції перевіряє законність судових рішень лише в межах позовних вимог, заявлених у суді першої інстанції.

Згідно з положенням частини другої статті 389 ЦПК України підставами касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Критерії оцінки правомірності оскаржуваного судового рішення визначені в статті 263 ЦПК України, відповідно до яких судові рішення повинно ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим. Законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права із дотриманням норм процесуального права. Судове рішення має відповідати завданню цивільного судочинства, визначеному цим Кодексом. При виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановках Верховного Суду. Обґрунтованим є рішення, ухвалене на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні.

Судами першої та апеляційної інстанцій встановлено, що 02 лютого 2011 року між ОСОБА_6 та ОСОБА_6 укладено шлюб, зареєстрований у Лівобережному відділі реєстрації шлюбів м. Києва з Державним центром розвитку сім'ї, актовий запис № 97.

ІНФОРМАЦІЯ_4 у подружжя народився син ОСОБА_4, а ІНФОРМАЦІЯ_3 дочка, ОСОБА_4

На момент розгляду справи судами першої та апеляційної інстанцій ОСОБА_6 з дітьми мешкала окремо від чоловіка за адресою: АДРЕСА_1.

Норми матеріального права, що підлягають застосуванню

Основним нормативно-правовим актом, яким регулюються спірні правовідносини, є Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Цей Закон визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні

напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства.

Згідно з пунктами 3, 4, 14 та 17 частини першої статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» домашнє насильство - це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Економічне насильство - це форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру.

Психологічне насильство - це форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи.

Фізичне насильство - це форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

Відповідно до пункту 2 частини першої статті 24 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» до спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству належить обмежувальний припис стосовно кривдника.

За пунктом 7 частини першої статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» обмежувальний припис стосовно кривдника - це встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи.

Згідно з частиною третьою статті 26 цього Закону рішення про видачу обмежувального припису або про відмову у видачі обмежувального припису приймається на підставі оцінки ризиків.

У пункті 9 частини першої статті 1 згаданого Закону оцінка ризиків - це оцінювання вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи.

Крім вимог Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» до спірних правовідносин підлягають застосуванню правила СК України.

За правилами статті 141 СК України мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. Розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини, крім випадку, передбаченого частиною п'ятою статті 157 цього Кодексу.

Висновки судів першої та апеляційної інстанцій щодо досліджених й оцінки доказів у справі

У своїх судових рішеннях суди першої та апеляційної інстанцій зазначили, що постанова у справі про адміністративне правопорушення не містить висновків щодо наявності у діях ОСОБА_6 складу адміністративного

правопорушення - вчинення домашнього насильства, а тому не може бути належним доказом у цій справі.

Суд апеляційної інстанції зробив висновок, за змістом якого не можуть бути підставою для скасування рішення суду першої інстанції доводи заявника, що зміна її місця проживання свідчить про вимушений захист себе від насильства з боку її чоловіка, оскільки матеріали справи не містять доказів на підтвердження того, що заявником змінено місце її проживання не з власної ініціативи.

Подання ОСОБА_6 позову про розірвання шлюбу, за висновками судів, свідчить про відсутність у заявника наміру збереження сім'ї, чим спричинена й зміна місця проживання - на окреме від ОСОБА_6, та не може свідчити про вчинення ним насильства у сім'ї, умисного позбавлення житла, одягу тощо.

Також суди першої та апеляційної інстанцій відхилили як доказ вчинення ОСОБА_6 насильства щодо заявника та їх малолітніх дітей доводи про наявність кримінальних проваджень, відомості про які внесені до Єдиного реєстру досудових розслідувань за зверненнями заявника, оскільки наявність таких відомостей не є доказом вини ОСОБА_6 у вчиненні кримінальних правопорушень, враховуючи, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вина не буде доведена в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

Враховуючи вік малолітніх дітей, а також пору року та погодні умови, копії довідок про захворювання дітей на ГРВІ у такий період не можуть свідчити про наявність причинно-наслідкового зв'язку між захворюванням дітей та діями ОСОБА_6 Крім того, заявник зазначає, що батько дітей переховував їх від неї, при цьому ж підтверджує, що діти знаходились за місцем їх реєстрації та постійного проживання разом з батьком.

Апеляційний суд вважав неспроможними доводи апеляційної скарги про те, що судом не було належним чином досліджено та надано оцінку наявним у матеріалах справи відеозаписам та фотокартці, оскільки заявником не зазначено, на підтвердження яких обставин нею були надані такі докази.

Посилання у апеляційній скарзі на те, що ОСОБА_6 перешкоджає у користуванні заявнику належними їй речами під час розгляду справи не підтвердилися. Матеріали справи не містять доказів про чинення ОСОБА_6 перешкод у користуванні її речами, а факт звернення її представником із вимогою про передачу речей не може свідчити про наявність таких речей у квартирі, в якій проживає ОСОБА_6, а також про відсутність у заявника до неї доступу.

Протоколи психоконсультативних досліджень ОСОБА_4 та ОСОБА_4, інформаційна довідка за результатами роботи з психологом ОСОБА_4 та ОСОБА_4 від 22 січня 2018 року № 25-10-25 засвідчують наявність конфліктних взаємовідносин їх батьків, проте не підтверджують конкретних фактів вчинення ОСОБА_6 домашнього насильства у будь-якій формі.

Висновки суду касаційної інстанції

Зважаючи на наведені правила Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», видача обмежувального припису є заходом впливу на кривдника, який може вживатися лише в інтересах постраждалих осіб та у разі настання певних факторів та ризиків.

Суди під час вирішення такої заяви мають надавати оцінку всім обставинам та доказам у справі, вирішувати питання про дотримання прав та інтересів дітей і батьків, а також забезпечити недопущення необґрунтованого обмеження одного із батьків у реалізації своїх прав відносно дітей у разі безпідставності та недоведеності вимог заяви іншого з батьків.

Під час вирішення питання про наявність підстав для видачі обмежувального припису суди мають встановлювати, яким формам домашнього насильства піддавався заявник, та оцінювати ризики продовження у майбутньому домашнього насильства у будь-якому його прояві.

Судами першої та апеляційної інстанцій не встановлено випадків домашнього насильства відносно ОСОБА_6 та малолітніх дітей, а також ризиків настання насильства у майбутньому. Натомість судами встановлено наявність між батьками спору про визначення місця проживання дітей та порядку участі у їх вихованні, що не може розцінюватись як насильство в сім'ї.

Зважаючи на наведене, суди першої та апеляційної інстанцій дослідили зібрані у справі докази, надали їм належну оцінку, а тому доводи касаційної скарги щодо порушення судами норм матеріального права є необґрунтованими та зводяться виключно до переоцінки доказів, що відповідно до положень статті 400 ЦПК України перебуває поза межами повноважень Верховного Суду.

Верховний Суд наголошує на тому, що суд касаційної інстанції позбавлений можливості самостійно встановлювати обставини справи, не встановлені судами першої та апеляційної інстанцій, а також досліджувати докази справи, змінюючи їх оцінку. Суд у обранні власного рішення має виходити з того, що зазначеними судами не встановлено факту вчинення заінтересованою особою домашнього насильства, заявником не доведено існування загрози вчинення таких протиправних дій у майбутньому. Найголовніше, заявником не доведено, що рішення про задоволення поданої нею заяви якнайкраще відповідатиме інтересам малолітніх дітей. Суд усвідомлює, що достатньою підставою для задоволення такої заяви могло бути існування обґрунтованого побоювання вчинення такого насильства зі сторони заінтересованої особи у майбутньому, що у цій справі доведено не було.

Доводи касаційної скарги не дають підстав для висновку, що оскаржувані рішення ухвалені без додержання норм матеріального і процесуального права. У зв'язку з наведеним Верховний Суд вважає, що касаційну скаргу необхідно залишити без задоволення, а оскаржувані судові рішення без змін.

Зважаючи на зазначене, оцінюючи доводи касаційної скарги в цілому, Верховний Суд виходить з імперативного припису правила частини другої статті 410 ЦПК України, згідно з яким не може бути скасоване правильне по суті і законне рішення з одних лише формальних міркувань. Доводи касаційної скарги мають характер формальних міркувань, що не можуть слугувати достатньою та обґрунтованою підставою для скасування правильних по суті судових рішень.

Щодо підстав для направлення справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду

Звертаючись до Верховного Суду із цією касаційною скаргою, заявник просила передати її на розгляд Великої Палати Верховного Суду у зв'язку з тим, що касаційна скарга у цій справі має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовної практики.

Відповідно до частини п'ятої статті 403 ЦПК України суд, який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії або палати, має право передати справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду, якщо дійде висновку, що справа містить виключну правову проблему і така передача необхідна для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовної практики.

Аналіз наведеної норми права дає підстави для висновку, що для передання справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду необхідна одночасна наявність двох підстав: виключна правова проблема та необхідність формування єдиної правозастосовної практики.

Наведені у касаційній скарзі доводи щодо порушення судами першої та апеляційної інстанцій норм процесуального права не дають підстав для висновку щодо наявності виключної правової проблеми у цій справі. Судами першої та апеляційної інстанції відмовлено у видачі обмежувального припису з підстав недоведеності того, що заявник піддалася домашньому насильству, зокрема, таким якого видам як фізичне, психологічне та економічне. Верховним Судом не встановлено неправильного застосування норм матеріального права до спірних правовідносин, а також наявності виключної правової проблеми, яка зумовлювала б необхідність передання справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду для формування єдиної правозастосовної практики.

Керуючись статтями 400, 409, 410, 416 ЦПК України, Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду

ПОСТАНОВИВ:

Касаційну скаргу ОСОБА_3, яка діє в своїх інтересах та в інтересах малолітніх ОСОБА_4 та ОСОБА_5, залишити без задоволення.

Рішення Оболонського районного суду міста Києва від 22 лютого 2018 року та постанову Апеляційного суду міста Києва від 29 березня 2018 року залишити без змін.

Постанова суду касаційної інстанції набирає законної сили з моменту її прийняття, є остаточною і оскарженню не підлягає.

Головуючий

В. А. Стрільчук

Судді

В. О. Кузнєцов

С. О. Погрібний

О. В. Ступак

